

ՏԱՍՆԵՐՈՐԿ ՏԱՐԻ

ՄԵԼԿ

Հարկան գին 10 րուբլ, կն տարբեր 6 րուբլ:
Առանձին հոսքերը 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խոսքերը և միջ:

Առարարությունը պետք է հաղորդի
Тифлис. Редакция «Мелк»

Խոսքերը պետք է առանձին 10—2 մամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յայտարարությունը ընդունվում է ամեն լուրով:

Յայտարարությունները համար. գնում են
խոսքերը 2 կոպեկով:

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ներքին տեսությունը Նախան Ս. Պե-
տրովիցի, Նախան Սախանից, Նախան Շա-
խանի, Ներքին լուրերը—Արտաքին տես-
ությունը Վաղարշյան տեսությունը «Нор-
д» լրագրի թղթակցությունը: Նախան թիւր-
քայից: Նախան թիւրքայից: Արտաքին լուրերը—
«Тор» և «Р» և «Р».—(Մշակի) Նախագիտերը—
Հայտարարություններ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏՐՈՎԻՉԻՅԻՑ

Փետրվարի 7-ին

Չարանայի է մայրաքաղաքին հայոց հաս-
տիությունը. այստեղի ամեն մի հայ թշնամի
է նախ քան թէ մնացած հայ և թիւ իւրաքան-
չիք այս ընտանիքում կը լսէր բարեամտներ
միայն ընտանիքների վրա: Հայ ուսանողնե-
րից շատերը աւերան միմեանց նետ քարկամ
են. բայց մէկի բացակայութեամբ միմեանքը
բարեամտը չէ մնում որ չը թափեն բացակայի
դիմին:

Միմի գա ընդհանուր հայոց յատկութիւն է.
—չը գիտեն:

Պէտք է խոստովանվում որ իմ բազմամեայ
փորձից, երբեք տարիներ մայրաքաղաքում ապ-
րով ևս համարվել եմ, որ մասամբ, զոնք հայ
ուսանողների մէջ, այդ անմիջական յատկութիւն-
ները զարգացնելուն քիչ չը նպաստեց այստեղի
մի գործը, որ երբեք ժամանակ մեծ ազդեցու-
թիւն ունէր ուսանողութեան վրա և մասամբ
մինչ ևս ունի զեռ. այդ ազդեցութիւնը, զոնք
այս ուսանողների մի նեղ շրջանի վրա: Այդ
գործը այն տեսակներէն է, որոնց համար գու-
նը լրագրում, մի նոր տէր մի օր օր օր օր օր
ճարտիքը. այդ պարունակ քաղաքի օր օր օր օր
է: Կուսակցութիւնը ուսանողները միմեանց մէջ, ան-
հաշիւ անհաշիւ անհաշիւ երկուստեքների
միմեանց մէջ, արամարանքի զգացմունք ան-
հաշիւ այս երկուստեքների մէջ զկողմ ամեն
րան, ինչ որ և զ հայոց շրջանից գուրան է.—
սա կարծես այդ մարդու կենսակիցը զբաղմունքն
ու նպատակը:

Այդ տեսակ մարդիկ առում են ամեն նորը.
ամեն ինչ, որ նրանց նեղ շրջանից գուրան է: Մի
այդ տեսակ քուրմի մօտ մանուկ է. դիցուք, մի
այդ մանուկն մի գաւառացի հայ: Քուրմի ա-
ռվին հարցերից մինը, որ ուղղում է նա զկողմ
ի վրէ. վրում է թէ ինչ հայոց պարբերական
հրատարակութիւն է ստանում նա իր տան մէջ.
Իմ պատասխանը վրում է, օրինակ, թէ «Մե-
ր» է ստանում, քուրմը խելոյն երկար քարո-
շի մեծ անդամաւոր պատասխանում է. «Ինչ
հարկուր է այդ տեսակ վնաս և ակար թեր-
քին զրկել. միմի գրանից լաւ հայոց ամսագիր
կամ լրագիր չը գտար. մինք ունենք այժմ
դասուակարն հրատարակութիւններ, իսկ «Մե-
ր» զմարդկային շարունակում է ցանկը ա-
նի՞միս Նախարարանցից ցանկած անպիտան
օրերը:»

Նա կարծես իրան նպատակ է դրել խելոյն Նա-
խարարանցի երբեք հանգիստ չը թողնել զերեզ-
մանում:

Բառական է որ հիւրը համարանկութիւն ունե-
նայ փոքր ինչ. թէ անմեղամեղան կերպով
համարակցելը, քուրմը առիթ չի բաց թողնի բա-
նակցելու. «Ես, հիւրերս մեզ տան, զարմա-
նում եմ որքան յիմար է հայոց ազգը, որ
Նախարարանցի պէս մի մարդու յիշատակին, որի
դիտարարութիւնն էր քան զի հայոց եկեղեցին,
նայ իսկ ամեն տեղերի հայոց եկեղեցիներում
չոր մակից յետոյ ինքնանգիտներ էին կա-
տարում:»

Այդ տեսակ խառնով նա յանկարծ կարում

է իր միամիտ խոսակցու մարդիկ թելը, շաւարե-
նում, չի փոխում է նրան:

Կրեմլայեցիք, ուրեմն, ինչ կը լինի այդ տե-
սակ մարդկանց բարոյական ներգործութիւնը
մայրաքաղաքի հայ ուսանողութեան վրա, քանի
որ, ինչքան ևս այդ տեսակ քուրմերին յիշում
եմ, նրանք միշտ թշնամարար են մերարեքից
զկողմ մեր ազգի մէջ քիչ թէ շատ աչքի ընկնող
գործիչները: Չեմ կամենում խոսել ներկայ գոր-
ծիչների վրա. նրանց կը գնահատի, կամ կը գա-
տարարի ապագան, մինք մեզ չը պէտք է իրա-
ւունք տանք դատարար հանդիսանալ նրանց վրա:
Բայց չը մոռանաք որ մեր քուրմը, նայն քուր-
մը, որ ներգործում է այժմ տեղիս հայ երիտա-
ւարդութեան վրա, ամենամեղաւոր, ամենակա-
տար թշնամի է եղել միշտ Ս. Նախարարանցի,
Մ. Նախարարանցի, Կ. Արագածովի, Մ. Միմե-
տարանցի և ուրիշ արանց նմանների, որոնք
կամ մեռան կամ զեռ. կենդանի են, և արանց
յիշատակը միշտ անշնչելի կը մնայ հայոց գրա-
կանութեան պատմութեան մէջ:

Կուսակցայի հարցնել ինչ յիշատակ կը թողնի
նայն քուրմը, որ այդքան առեւտրական էր վե-
րաբերվել միշտ զկողմ մեր տակաւնի: Նշանա-
ւոր մարդիկ, ինչ յիշատակ կը թողնի նա ինչին,
որ այնչէ չէ արել հայութեան համար, բայց նը-
րանից, որ միշտ աշխատելու է եղել իրան շը-
րջանից հայ երիտաւարներից՝ անգոյն, նա-
խանում, անհատականութիւնից զուրկ, ամեն
բարոյական ներգործութիւնն ունեւորի անող,
ինքնահաւան էակներ պատրաստել:

Ս.

ՆԱՄԱԿ ՍԱԽԱՆԻՑ

Փետրվարի 3-ին

Սախանում գտնվող փոքրամիջ. հայոց խում-
բը, անցնալ տարուայ զեկտեմբեր ամսի վեր-
ջում անդրեմ էր նոր տարուայ մուտքը ամեն-
լաւ նպատակով միարանութեամբ մի նախաա-
նաքի ընթրիք կատարել: Այդ նպատակն իրա-
գործվելու ժամանակում մեր ողորմած կայսեր
և կայսերական զեկտեմբերի թանգարանը կենաց
համար առաջարկված բաժանիքները ամենքս խո-
րին յարգանքով ընդունելուց յետոյ, պ. անգա-
նապետի ճառից զրգոված մի միտք էլ յղացու
մեզնում: Այդ էր Կ. Պարսի հայոց պատրիարք
ս. Ներսէսի կենաց համար առաջարկվող բա-
ժանիքը վաշելը: Պ. անգանապետը իր ճառի
մէջ աւելացրեց թէ առանց արդիւնաւոր գործով
պատրիարք հոր ցոյց տաւ յարգանքը, պատի-
ւի կարող ընել մեզ համար: Արդարեւ անհրա-
մելա է այդ, ևայն տուին բոլոր տեղանակիցները
և իւրաքանչիւրը իսկոյն զցեղ ազգային գանձա-
նակը իր նուէրը, որից զայսպէս ընդամենը 70
րուբլի, որը նամակիս նետ ի միտքին ուղարկե-
լով խմբագրից, պատիւ ունենալ խնդրել այդ
լուսնայից 25 րուբլին Կ. Պարսի Միացնալ ընկե-
րութեան և 35 րուբլին Վասպուրականի ամփե-
լոց յատկացնել և այդ գումարները հասցնել Ուր-
հարին է:

Յուսումը նուիրատու պարաններին միամտա-
նակ համար չէք խնայի «Մշակի» էջերում նո-
րանց անուններուն ապագրութեան մի անկիւն
չնորելու:

Գուրախանանց տարեանաւոր Մարկոս 15 ր.,
Տէր-Ստեփանեանց Աստուածատուր 10 ր., Իւզ-
րաշեանց Բովանանէ 5 ր., Իւզրաշեանց Դա-
ւիթ 5 ր., Նաղարեկեանց Զարարիս 5 ր., Բա-
ղամեանց Աղէքսանդր 4 ր., Փաշաշեանց Նիկի-
զայոս 3 ր., Սարգսեանց Թիւրք Յարութիւն 3
ր., Զոհրաբեանց Թակոյր 2 ր., Սարգսեկեանց
Յարութիւն 2 ր., Мамедян-Бек Шафиев 2 ր.,
Տէր-Սարգսեանց Սարգիս 1 ր. 50 Կ., Օթ-
պան Կ. Միլոս 1 ր., Զարարեանց Սոսի 1 ր.,
Միմեանց Գալուստ 1 ր., Ուղանանց Խո-
րով 1 ր., Վարդեանց Ներսէս 1 ր., Հասան-

Զաղարեանց Պետրոս 1 ր., Միմեանեանց Բով-
անանէ 1 ր., Բովանեանց Միքայէլ 1 ր., Բա-
նախանց Միքայէլ 50 Կ., Փաշաշեանց Պաշ-
պատ 1 ր., Սեւանեանց Աղէքսանդր 50 Կ., И-
ванъ Паныхинъ 50 Կ., Иванъ русский 50 Կ.,
Բարաշեանց Լեւոն 50 Կ., Արեւեանց Թովմատ 40
Կ., Մատուրեանց Համարեմ 40 Կ. և Միմե-
անեանց Նիկիզայոս 20 Կ.: Ընդամենն է ե-
թմասունք րուբլի. փոստի ծախան վճարեց մի
անյայտ անն:

Յ. Իւզրաշեան

ՆԱՄԱԿ ՇԱԽԱՆԻՑ

Փետրվարի 27

Ամսոյս 20-ին տեղույս քաղաքացի պ. Գևորգ
Բովանեանեանի տան օրիորդի նշանագրութիւն
լինելով, կուգած հիւրերը ընթրիքի վրա խոսում
էին թիւրքաց Հայաստանի վիճակի մասին: Այս
միջոցին ևս, ներկայ գտնվող Սախան և ապա քա-
նանայի միջնորդութեամբ առաջարկեցին Հայաս-
տանի սովետը. համար նուիրատուութիւն անել:
Տէր հոր մի քանի ազգու խոսքերից յետոյ ա-
մենք միմեայն հաւանութեամբ տուին իրանց
ի որով ըզրեմ նուէրները, իւրաքանչիւրը մի
մի րուբլի, չը նայելով որ հիւրերի մէջ կային
և շատ համեստ տարուայի տէր անմեք, և այս-
պիսով զայսպէս տան և ինն րուբլի: Այս գու-
մարն ուղարկելով խմբագրութեանը՝ կը խնդրեմ
հասցնել սովետը խմբագր. ընկերութեանը, իսկ
նուիրատուները՝ անունները հրատարակել ձեր
պատասխան «Մշակ» լրագրում նրանց միամ-
տութեան համար:

Սախան և ապա քանանայ Տէր-Սախանեանց,
Բովանէ Ա. Արեւեկեանց, Սախան Լալայեանց,
Հանեկի Նիկիզայոս, Եզոր Սարգսեանց, Յ.
Տէր-Սախանեանց, Յարութիւն Տէր-Ստեփանեանց,
Մարգարայ Սիմեոնով, Սախան Կենեկեցով, ուս-
տայ Պետրոս Արագածով, Միմեանց Կոյիով,
Փաշաշեանց Բաղամեանց, Սարգէյ Սիմեոնով, Զա-
ւատ Տէր-Սախանով, Աղարարայ Տէր-Բովանե-
անեանց, Անթուան Տէր-Բովանեանեանց (մա-
նուկ), Գևորգ Տէր-Բովանեանեանց, Սախանի Պ.
Վլասով և ևս:

Եւ որովհետեւ այս տեսակ նուիրատուութիւնը
մեր Համախումբ առաջին անգամն է, ուրեմն շատ
կը ցանկանայի որ քաղաքումս ամեն մի ուրա-
խութեան հանգիստում, ամեն մի խնամքով շա-
քանակէին այս տեսակ նուիրատուութիւններ
անել, որով մեծ նպաստ կարելի էր առ Հա-
յաստանի մեր թշուառ եղբայրը:

Ա. Աղատեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս մեզ խնդրում է յայտնել թիւիչ Նա-
խարարանց, «Բարեգործական ընկերութեան»
հիմնադրող ժողովը լինելու է մարտի 1-ին, կի-
րակի օր, առաւօտեան ժամի 11-ին, Արմաւուր
թաղամասում:

Ռուսաց սիրողների ներկայացումն, որ պէտք
է լինել հիմնադրութի օր, չը կայացուա այն օրը և
կը լինի այսօր, շաբաթ. փետրվարի 14-ին: Կը
ներկայացնեն Եղամիկեան (Ֆոֆան), պիճան,
կը մանակցեն Պաշի ուսուցչ թաղամասական
խմբի ամենալաւ ոյժերը և ինքն պ. Պաշ:

Լուսն ենք որ դիտարարութիւն կայ թիւիչ(1)ՍԻ
նաւարական կայարանի մի երկրորդական բա-
ժին հաստատել քաղաքին մի որ և է կենտրո-
նական տեղում, քանի որ նաւարատան այժ-
ման ընկերարանը շատ նեղ է կենտրոնից և
երկնակութեան համար անյարմար փողոցումն է
գտնվում: Վատ չէր լինի ոչ թէ մէկ, այլ մի քա-
նի այդ տեսակ բաժիններ հիմնել քաղաքի այլ և
այլ մասերում:

Հին-Նախիջևանի մեզ գրում են որ զեկ-
տեմբերի կիսից մինչեւ օրս եղանակը փոփոխու-
ւաւ և առաջ, զարմանային օրեր է անում: Անքնները
յաճախ են գալիս և փողոցների վրա ցնի են
զոյացնում:

«Норд» լրագրին գրում են Սարաաովից:
«Մեզ մօտ չեն զաղարում զաղթեցնել չէրեզ-
ներին կովկասից և քաղաքական Ռուսաստանի
ներքին նախնայները: Կովկասեան ազգաբնակչու-
թիւնը այդ տեսակ անկանալ զաղթանկութիւն-
ներով նորոգել չէ կարելի, ուրեմն պետական
զաննի համար զա փողի ապագրիւն ծախս է,
մի և նայն ժամանակ ուսու ազգաբնակչութեան
համար ինքնի կորուստ է, իսկ չէրեզների համար
զգալի զրկանք է թէ ֆիզիկական և թէ բա-
րոյական կողմից: Ուրեմն ինչի համար գործ
զենել այդ տեսակ փարչական նարները:»

ԱՍԽԱՆԻՑԻՑԻՑ մեզ գրում են: «Անցնալ տա-
րիներում հաւաքված փողերը յոգուտ Հայաս-
տանի սովետների և «Արարատեան ընկերու-
թեան» ուր մնացին: Հայիս մինչեւ այժմ չը կայ:»

Մեզ գրում են Ախալցխայից և հետեւալը:
«Ամբողջ տարի է անցնում ոչ թաղամ, ոչ գրա-
կան երկոյ ու նաւագանդէն չէ լինում մեր
քաղաքում: Հասարակութիւնը զրկված լինելով
բարոյական կրթութեան զուարթութիւններից,
անցնում է ժամանակ կլորում, հիւրանցնե-
րում, զինաներում ու կափէներում, խմելով,
ուտելով և թաղթ խաղալով:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱՂԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսիական մամուլը հանգստութիւն չէ
տալիս արտաքին գործերի միմարմինը «Re-
publique Française» լրագրի յարձակողական
յոգուածներից և Պարիս արած հարցից յե-
տոյ «Revue Politique»-ի մէջ աւելի էլ ու-
մեզ յոգուած ազգեցու, որ շափազանց
պախարակում է բարեկեցիկ Սեւա-Երբի
քաղաքականութիւնը յոճական խնդրի վե-
րաբերութեամբ: Այդ յոգուածը ապացու-
ցանում է, որ իշխան Ռամարկին զանազան
քաղաքական խորամանկութիւններով աշուղ-
փցու խուլացնել Ֆրանսիայի ազգեցու-
թիւնը արեւելեան հարցի վերաբերութեամբ
և այդ գործի մէջ աւելի մեծ նշանակու-
թիւն տալ Գերմանիային, Աւստրո-Սերբա-
րիային և Անգլիային: Եզուածը վերջնա-
կանապէս մեկնում է անգլիական զեկտեմ-
պ. Գոշերի անցնելը Բերլինից և Վիեն-
նայից:

Այդ յոգուածը, ինչպէս և այդ տեսակ
միւսները վերաբերում են զամբատալի
ազգեցութեանը, որովհետեւ Ֆրանսիայի
մէջ նա այժմ նոյնքան ոյժ և մեծ ազդե-
ցութիւն ունի, որքան իշխան Ռամարկ
Կերմանիայի մէջ:

Թեպէտ Ֆրանսիան այժմ զբաղված է
անդրինկով իր ներքին գործերը, բայց այդ
երկիրը այնքան հարուստ է և լաւ կազ-
մակերպված, որ նա այնու ամենայնիւ իր
ոյժերի մի մասը կարող է նուիրել ընդհա-
նուր եւրոպական քաղաքականութեանը:

Մի քանի ժամանակ առաջ տարածված
լուրերի հակառակ լրագրիները այժմ հա-

զորքում են, որ իշխան Բիսմարկ յանձն է առել զհեղափոխութիւնը և եւրոպական զեւապանները բանակցութիւնները և Պոլսի մէջ Այս լուրը շատ հաւանական է, որովհետեւ զեւապանը չէր այցելի Վերդին և Վիեննա, եթէ նա հաւատարմած չը լինէր, որ իր կառավարութեան պրոգրամը յունական խնդրի վերաբերութեամբ այդ քաղաքների մէջ արդէն ընդունված է։ Հետագիւրը հաղորդել է, որ զերմանական զեւապանը ուղևորվեցաւ և Պոլսի։

Անգլիայի մէջ հրատարակեցաւ առաստաղ կառավարութեան և Աֆգանիստանի վախճանված էմիր Նիր-Ալիի զազանի գրադրութիւնը Ռուսաստանի և Աֆգանիստանի մէջ կապված դաշնակցութեան մասին։ Երբ անգլիական համայնքների ժողովի մէջ պատգամաւորներէն մէկը լորդ Լարտինգտոնին հարց առաջարկեց՝ արդեօք նա մտադիր չէ թողնել անգլիական զորքերը Կանդահարի մէջ, ի նկատի ունենալով այդ զազանի գրադրութիւնը, հարցին բացասական պատասխան տալով, մինչդեռ պատգուցեց, որ կառավարութիւնը չէ վախճանում Ռուսաստանի խորամանկութիւնը։ Թեպէտ այդ գրադրութիւնը նրան վաղուց յայտնի էր։

„ПОРЯДОКЪ“ ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

„Порядокъ“ լրագրի մէջ տպված է հետևեալ թղթակցութիւնը և Պոլսից յունվարի 17-ից, Թիւրքիան հասել է իր ներքին կազմակերպութեան վերին աստիճանի քայլմանը։ Մայրաքաղաքի մէջ, որտեղ եւրոպական տարրը թիւրք տարրից գրեթէ աւելի է, ոչ մի գինւորված համարանկ մարդ չէ յանդգնում տուն վերադառնալ երկնայեան վեց ժամից ուշ, որպէս զի չը կողտալի կամ սպանալի առաջնորդի խումբերից, որոնք աներկիւզ թափառում են թէ զայրառաւերայ պոլիցիական տան առաջ և թէ միւս փողոցներում։ Առաւօտները ամենաաղջակազմ մարդը անկարող է հաւատացած լինել, որ նրա ջղերը չեն խանգարվի սոված երեխաների և կանանց աղաղակներից, որոնք առաւօտից հաւաքում են փողոցների մէջ մի կտոր հաց ստանալու համար։ Սկզբից եւ կարծում էի, որ դրանք վարձված սղաւորներ են, որոնք սովորաբար Արևելքի մէջ ուղեկցում են ննջեցեալներին։ Բայց իմ արտաքին մեծ էր, երբ նկատեցի, որ դրանք սովաւանջ մարդիկ են։ Եթէ այդ աղաղակներին աւելացնենք շների ծանալը, որոնք շափազանց բազմաթիւ են և Պոլսի մէջ, կարելի է ծիշտ գաղափար ստանալ այստեղի կենսիկ մասին։

Բացի խաղաղ բնակիչներից աւազակները կողոպտում են նայելու և կառավարութեան քանկները։ Սերունդ կառավարական հետադրական գրասենեակը կողոպտեցաւ աւազակների գինւորված խումբից, որի ձեռքը ընկաւ 1000 լիրա։ Ասում են, որ մի քանի տարիների ընթացքում առաջին անգամ գրասենեակի մէջ հաւաքվեցաւ այդքան զրամ և այն էլ չը կարողացան պահպանել երկուստեք միմեկից։ Եթէ Թիւրքիայի մայրաքաղաքի մէջ, որտեղ տասից աւելի եւրոպական զեւապաններ կան, այդպիսի կարգապահութիւն է տիրում, ինչ կը լինի Թիւրքիայի միւս տեղերում, որտեղ եւրոպական հակոյութիւն չը կայ։ Գետաւաններն էլ զգում են, թէ ինչ բան է Թիւրքաց վարչութիւնը։ Անգլիական զեւապանաւոր թիւերը իր տան մէջ արժանացաւ աւազակների այցելութեանը, որոնք նրանից խնջին 3,500 ր., բայց չը սպանցին։

Ջարմանայի չէ՞ արգեօք, որ այսպիսի հանգամանքների ժամանակ, յայտնելով իր խաղաղասիրութիւնը, թիւրքաց կառավարութիւնը պատերազմական խորհուրդներ է կազմում։ Եւրոպայի-կիտակի մէջ և անգաղար զորքեր է ուղարկում զէպի յունական սահմանները։ Առկառնի պալատի մէջ եղած երէկվայ խորհուրդի մասին լրագրիւնը հաղորդում են, որ խորհուրդը քննում էր միայն պրանական հարցը և առաւարական (հասկացիր հայկական) սահմանների եղած վրա շարժումը։ Ինչ և իցէ Թիւրքիան և Յունաստանը, ի նկատի ունենալով զարման մտնելու, պատրաստում են իրանց ոյժերը, թէպէտ եւրոպական քաղաքականութիւնը նրանց խաղաղութիւն է առաջարկում։ Կարծես երկու կողմերն էլ զգում են, որ զորքը կարող է միայն զենքի օգնութեամբ վերջանալ և որ ոչ մի միջնորդութիւն լու ժախճան չի ունենայ։

Թիւրքաց կառավարութիւնը բացի բուն պատերազմական միջոցներից ուրիշ միջոցների էլ է գիտում աշխարհի մահմետականների վրա բարդապէս ազդելու համար։ Նա հրատարակում է Լոնդանի մէջ մի նոր լրագիր „Կայրիթ“ (միջոցութիւն) վերնագրով։ Լրագիրը հրատարակվում է Թիւրքերի և անգլիական թիւրքաւերների փողով, քարոզում է մահմետական զազաւարներ և զրահամար շատ յարմար է անգլիական մայրաքաղաքը, որ ամենամեծ ազդեցութիւն ունի Ասիայի և Աֆրիկայի մահմետականներին վրա։ „Կայրիթ“ լրագիրը տպվում է արարական և պարսկական լեզուներով, որոնք աւելի ծանօթ են մահմետականներին։

Բացի զրանից Թիւրքաց կառավարութիւնը և Պոլսի մէջ ուրիշ շատ լրագիրներ էլ ունէ։ Դրանցից աչքի է ընկնում „Վալիթ“ լրագիրը, որին հրամայւած է աւելի մեծ եռանդով հսկել այն բոլորի վրա, ինչ որ տպվում է բոլորական, յունական և հայկական լրագիրների մէջ։ Մի թիւրքաւեր անգլիացուց հրատարակող այդ լրագիրը նորերումս մի շարք յոգուածներ ապեց Զիլիպոպոլի „Մարիցա“ լրագրի գէմ, որոնք յիշոցներով ի են բամբակաւ սղաղանների ձգտութեան զէմ և պահանջում են, որ Թիւրքիան գրաւէ բոլորական անցքերը և զրանով վերջ զնէ բոլորական և բամբակաւ համերաշխ շարժութեանը։

Ռուսաստանի գէմ էլ զազանի զորքեր են կատարում։ Սիւր բացառապէս հայ լեռնարեւելքով է բնակեցրած, որոնք անուանվում են զէյթունցիներ և Լեպի վիլայեթի մէջ եղած Տափրուսան լեռների ջէյթուն բաժնի անունով։ Այդ լեռների անմաշկութեան շնորհիւ, նրա բնակիչները կիսաանկախ գրութեան մէջ էին Թիւրքիայի վերաբերութեամբ։ Գործ. Ասիայի սարկացած ջիւղերից այդպիսի առանձնացած գրութեան մէջ լինելով, ջէյթունի լեռնարեւելքը անկարող լինելով յարմար յարաբերութիւններ ունենալ հայոց եկեղեցու և Պոլսի և լծմածնի գլխաւորների հետ, կապեցին մի առանձին կաթողիկոսութիւն Սիւրի մէջ, բարդապէս միայն նրան կախված համարելով հայոց գլխաւոր կաթողիկոսից։ Լծմածնի մէջ Անցեալ տարի երբ ջէյթունի լեռնարեւելքը ապստամբեցին թիւրքաց կառավարութեան դէմ, որ կամենում էր Թիւրքաց մի զորքաւոր պահել ջէյթունի գլխաւոր քաղաքի մէջ և երբ զէյթունցիները յայտնեցին Թիւրքաց զորքերին, առաստաղ քաղաքականութեան շնորհիւ նրանք կատարեալ բաւականութիւն ստացան։ Այդպիսով մի քայլ արվեցաւ սաստկացնելու համար Ռուսաստանի ազդեցութիւնը Գործ. Ասիայի հայ ժողովուրդի վրա, որ լծմածնի գլխաւոր կիսաանկախ կենտրոն է համարում։

Թիւրք. Ասիայի հայ ժողովուրդի վրա, որ լծմածնի գլխաւոր կիսաանկախ կենտրոն է համարում։

Ի նկատի ունենալով լծմածնի այդպիսի նշանակութիւնը Ռուսաստանի ձեռքում և թիւրքաւերների հայերի առաջ, և Պոլսի կառավարութիւնը կամեցաւ անգոր զարմնել լծմածնի կաթողիկոսութեան ազդեցութիւնը։ Որովհետեւ Սիւրի մէջ էլ մի կաթողիկոսութիւն կայ, Թիւրքիան կամենում է նրան ընդհանուր հայկական նշանակութիւն տալ, յանձնելով նրան լծմածնի կաթողիկոսի բոլոր իրաւունքները։ Թիւրքիայի զորքամար Սիւրի կաթողիկոսը օրերումս իրան անկախ յայտնեց լծմածնի կաթողիկոսի իշխանութեանը։

ՆԱԽԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՆ
Վան, 3 յունվար 1881

Վան նահանգի գինւորական հրամանատար Սամիր փաշան հրամարել յետոյ՝ տեղւոյս վիճակը փոքր ի շատէ փոխուեցաւ։ Սամիր փաշան այստեղ եղած ժամանակ միշտ կաշխատէր ջրղաց և հայոց մէջ առեւտրիւն սերտանել, բայց իւր ցունկացածի համեմատ յաջողութիւն չունեցաւ։ Նա այն աստիճան մոլեռանց թիւրք էր որ հայոց ամեն յառաջակական շարժման կատարել աշխարհ կը նայէր։ Եւսագիրներով անզապար կը ստիպէր Բ. Դուռը որ զորքեր ուղարկէ Վան, այնպէս հաւատացուցած էր Բ. Դրան թէ իւր ներկայութիւնն է որ Վանի մէջ հայերը զսպած է, եթէ ոչ անորոջ շայտաւան ապստամբելով տակն ի վրա կը լինի։ Սամիր մինչև անգամ աշխատեցաւ Վանի նահանգապետ Հասան փաշան հրամարեցանել տալ և ինչ նորա տեղ անցնել, բայց չը յաջողեցաւ, որովհետեւ հայ և թիւրք միացած, խնդրեցին Բ. Դանն որ Հասան փաշան չը փոխուի, որ թէն լու մարդ չէ, բայց Սամիր անկէ աստ անգամ աւելի փառ է։ Այս այն Սամիր փաշան է որ Երզրումս նահանգապետ եղած ժամանակ հայոց երեկներէն փառաբանեան Էֆենդիի հայրը սպաննել տուած է։

Սամիր յաջորդ գինւորական հրամանատար Նաֆիս փաշան կըր Վան եկաւ։ Սամիրին հակառակ անեղեկութիւններ հաղորդեց Բ. Դրան։ Նոր հրամանատարը իմաց տուաւ թէ հայերն այնպիսի վախճանայիք բան չը կայ և թէ աւելորդ է այսչափ զորաց բազմութիւն հաւաքել Վանի մէջ։ Զորքերը այժմ կանց կանց կը դիւրին Երզրում և այնտեղէ ալ Բ. Պոլսի երթալով, կանցին Ռումէլիս։

Թիւրքաց զորքերու այստեղէն նեւանալն զատ ուրիշ բարեբաղդութիւն մ'ալ ունինք որ այս տարի ցունկերը լու կերելն և եթէ մի նոր վտանգի չը սրտանի, առաջիկայ Վանի ժամանակ յաւատարմութիւն կը լինի։ Այս պատճառով ցորենի գինն մի քիչ անմաշած է չափը (3 1/2 պուլ) երեք և կէս արծաթ մէկից (6 բուր) կը ծախուի այժմ, թէն սովորական աման տարիներ Սիւրուր կը ծախուի։ Այժմ սով չը կայ, բայց Թանգութիւն և ազգատութիւն սակաւի կերպով կը նեղեն խնդ մոգովորդը։ Ինչ ոգուա ցորեն զանուիլը, երբ մոգովորդը այն աստիճան տգիտացած է որ փող չունի գնելու համար։

Մի քիչ ալ կրթական մասին խօսենք։ Միացեալ ընկերութիւնը այժմ ունի Վանի մէջ 1 վարժարանանց Այդեհատանը և 6 վարժարան հետեւալ դիւղերը։ Ալիյի, Ալիսնին, Էլէմ, Խարականթա, Դարձու և Կէպի կամ Սիզգիս (Կարճեկանի մէջ)։ Բայց Դատուանն որ այժմ Միացեալ ընկերութեան հարկերանի (Մուշ) տեսչութեան տակ անցած է։ Ընկերութեան այս վարժարաններն զատ՝ Խրիմեան հայրիկը մի հաղորդական վարժարան բացաւ։ Վարպի փաշի մէջ ուր արդէն գտնուած 12 դիւղերով ժամանաւոր աշակերտաց թիւը միւս 8 եւս պիտի աւելցուի Վանի դիւղերն քերուելով։ Այս կերպով հաղորդականութեան ուսանողներու թիւը 20ի պիտի ամրագնանայ։ Այս բոլոր դիւղացիներ ձրիւմար են և նոցա ուսեւտ, հաջուտ և այն վարպի փաշը կը հայայ։ Այդեհատանի մէջ 4 ծիսական վարժարան կայ և 1 Հայրենասէր ընկերութեան վարժարան։ Մէկ ծիսական վարժարան ալ քաղաքամէջ կայ։ Այս վերին

վարժարանը տարին մի քանի անգամ կը բացուի և կը փակուի։ Թաղական խորհուրդները միմեանց նեւ կը կուտին և եկեղեցիներն վարժարանին վճարուելիք փողերը չեն տար։ Վերջիչեալ և մի քանի այլ մանր մանր վարժարանաց մէջ ամբողջ ուսանողաց թիւը 1500-ի չափ կը լինի և որովհետեւ քաղաքամէջ և Այդեհատան 2836 տուն հայ կայ, ուրեմն գրեթէ 2 տունէն մէկ աշակերտ կրթայ վարժարան։ Այս պրոցնտը շատ միջկարական չէ և մեզ զորս պատճառը ժողովրդի անուստմասիրութեան մէջ չենք տեսնիր միայն, այլ և նիւթական թշուառութեան որով շատ ծնողքներ կը ստիպին խրեանց զաւակներ չուսող գորս հանել վարժարանէն և տրնետի տալ։

Բացի Միացեալ ընկ. վարժարանանցէն ուր 61 երթեկ և 6 գիւղացի և տարաբաղադար զիւրերովի աշակերտներ կան, մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Հայրենասէր սանուց ընկերութեան Հայկական անուն վարժարանը որ 100-ի մաս աշակերտներ ունի և միւս բոլոր ծիսական վարժարաններն աւելի կանոնաւոր ընթացք։ Միական վարժարանները մինչև անգամ մի ուսումնական յայտադիր (պրոգրամ) չունին, շատ անգամ խրեանց տարեկան հաշուցոյցը (պիւնէ) նախատեսելով չեն որոշեր և վաւերացուներ։ Այս Հայրենասէր ընկերութեան վրայ կարծէ որ ընթերցողաց մի փոքր տեղեկութիւն տաւ այստեղ։ Այս ընկերութեան անգամները որք տակաւին պատաններ են, Հայկական վարժարանի նախկին ուսանողներն են։ Սոցա զորքայի անգամներն մի մաս այժմ աշակերտ են Միացեալ ընկ. վարժարանանցին։ Այս ուսանողներ տեսնելով խրեանց ուսում առած Հայկական վարժարանի փակուի, նորա հաղորդութիւնը իրենց վրա տան և 4 տարին աւելի է որ կը կառավարեն զայն, խրեանց քանկէն բաժնեկիներ վճարելով և նուրեք հաւաքելով ժողովրդէն որ շատ համակր է զէպի այդ ընկերութիւնը։ Անգլիական Standard լրագրին թղթակցից պ. Շուվէր՝ երբ անցեալ տարի Վան եկաւ և պատիւ արաւ խօսել Հայրենասէր ընկ. լրարանին մէջ, իւր ստատիկ համարութիւն յայտնեց այս ընկերութեան և մի յայտ նորա տպագայի վրա, սա նշանաւոր խոջ աւելով թէ Կատարականութեան ընդհանուր պատանութեան մէջ (Եւրոպական ալ միտին աւելով) առաջին անգամն է որ կը պատահի մի այսպիսի դէպքի։ Ուսանողներ՝ որ տակաւին ուսանողական չլինին մէջ են մի բարեբաղդ վարժարանի մէջ (վարժարանանցին կախարկի)։ Խրեանց մայր-վարժարանը փակուելէ ազատաւ, զորմանայի եռանդով կաշխատին նախնական կրթութիւնը տարածել ժողովրդի մէջ, ոչ միայն զանազան անկեր նուրեք հաւաքելով այդ քանի համար, այլ և խրեանց ձրի գաստիտութիւններով, այլ և խրեանց քանկէն փող վրայ տալով։ Այս կապացուցանէ թէ հայ ժողովուրդը կրթութիւն և գաղափարական տարածելու գործին շատ ընդունակ է։ Եւ առաջարկէ գինը ալ պատասանգամ ընդունիլ մի այսպիսի համակրիկ ընկերութեան, որով Հայրենասէր ընկերութիւնը այդ օրէն սկսած, մի եւրոպաց պատասանգամ ալ ունեցած է, պ. Շուվէր Դ Հայանցիս կը գտնվի այժմ։ Եր լուրս թէ անգլիական փոխ-հրապտոտ պ. Ալէյան ալ անգամ պիտի գրուի եղիք այս ընկերութեան որ բաժն Հայկական վարժարանէն ունի մի կրթարար վարժարան, ուր կրթակի օրեր չուկայորդ պատաններու և հասակաւոր ազգայիններու գաստիտութիւններ կը լինին ձրիապէս։ մի ընթերցարան՝ ուր կրթակի օրեր ամեն ազգայիններ կրան հաւաքուիլ և դիւր և լրագիր կարդալով ծանուակ անցունել։ մի լուրս, ուր տուն և կնոջ օրն մի անգամ թէ հրապարակական գաստիտութիւններ և թէ ազգային նիւթերու վրայ անմաստութիւններ կը լինին։ Ռուսաստանի հայոց ուղարկութեան կը ներկայացունեն որ ընկերութիւնը որ խնդրեց լուսաւորութիւն տարածելու գործին նուրս, թէն համեմատ չէ լուրս մէջ և աննայն կը զործէ, բայց իւր այլ ընթացքով կարող է մեծ դերեր ունենալ սոցալային մէջ, եթէ օգնեն նմա և քաղաքներն եթէ ամեն մի հայ անհատ մի դիւր կամ մի անարար նուրս Հայրենասէր ընկ. ընթերցարանին, իմ մի մեծ ծանրութիւն գտացած չի լինի։ Բայ ընկերութիւնը մի նոր գրադարան կանեն ուրիշ թէ Հայկական վարժարանի ուսանողներ և թէ ամեն վանցի հայեր կրան տաւ